

KÜLLERİNDEN YENİDEN DOĞAN IRAK HAVA KUVVETLERİ

Bugün Irak Hava Kuvvetleri, en azından sayısal olarak selefinin 25 yıl önceki gücünden oldukça uzakta. Ancak özellikle asimetrik harbe yönelik, yakın hava desteği ve keşif-gözetleme-istihbarat (ISR; Intelligence Surveillance Reconnaissance) kabiliyetleri bakımından kayda değer bir etkinlik ve tecrübeye erişmiş olduğu söylenebilir. Bundan daha da dikkat çekici olan, Irak'ın, Saddam dönemindekine benzer olarak hava kuvvetlerine yönelik farklı kaynaklardan tedarik yoluna gidiyor olması.

Arda MEVLÜTOĞLU

1991 Körfez Savaşı öncesinde sayısal bazda dünyanın en büyük ordularından birine sahip olan Irak, savaş sırasında, müteakip yaptırımlar döneminde ve en sonunda 2003'teki İkinci Körfez Savaşı'nda silahlı kuvvetlerini tamamen kaybetti. Kara kuvvetlerinden sonra sayısal ve bütçesel olarak en büyük güce sahip birim olan hava kuvvetleri, Körfez Savaşı'nda muharip gücünün ve altyapısının yaklaşık yarısını kaybetti.

Irak Silahlı Kuvvetleri ve Savunma Bakanlığı, ABD'nin işgalinden hemen sonra uygulamaya koyduğu Baas'tan arındırma süreciyle birlikte Mayıs 2003'te lağvedildi. Hava Kuvvetleri, Ocak 2004'te kurulduğunda yalnızca küçük bir çekirdek kadroya sahipti. İhtiyaç duyulan yatırımların ve tedarik programlarının maliyetiyle hava ve yer personelinin yetiştirilmesi için gereken süre, bu kuvvetin aktif bir şekilde operasyonlarda görev almasını ve etkili olmasını geciktirdi. 2014'ten itibaren IŞİD'in ülkede etkinliğini artırması ve çeşitli kentleri ele geçirmesinin ardından, Irak Hava Kuvvetleri yoğun bir operasyonel yükün altına girdi. Bu yüksek tempo, Irak Başbakanı Haydar el-İbadi'nin 9 Aralık günü ülkesinde IŞİD'e karşı yürütülen savaşın kazanıldığını açıklamasının ardından büyük ölçüde hafiflemiş durumda.

Bugün Irak Hava Kuvvetleri, en azından sayısal olarak sefehinin 25 yıl önceki gücünden oldukça uzakta. Ancak özellikle asimetrik harbe yönelik, yakın hava desteği ve keşif-gözetleme-istihbarat (ISR; Intelligence Surveillance Reconnaissance) kabiliyetleri bakımından kayda değer bir etkinlik

ve tecrübeye erişmiş olduğu söylenebilir. Bundan daha da dikkat çekici olan, Irak'ın, Saddam dönemindekine benzer olarak hava kuvvetlerine yönelik farklı kaynaklardan tedarik yoluna gidiyor olması. Ülkenin siyasi ve ekonomik koşullarına paralel olarak bu alım faaliyetlerinin sayısının ve niteliklerinin önümüzdeki dönemde artması beklenebilir.

2003 Öncesi Irak Hava Kuvvetleri

Irak Silahlı Kuvvetleri'nin 2003 öncesi dönemde gücünün zirve noktası olarak Kuveyt'i işgal ettiği Ağustos 1990'nın alınması yanlış olmayacaktır. Bu durum Irak Hava Kuvvetleri için de geçerlidir. ABD Hava Kuvvetleri değerlendirmelerine göre bu tarihte Irak, sayısal olarak dünyadaki altıncı büyük hava kuvvetine sahipti.

Birinci Körfez Savaşı öncesi Irak Hava Kuvvetleri, ABD kaynaklarına göre 10.000'ni hava savunma sınıfı olmak üzere yaklaşık 40.000 personele sahipti. 44 ana hava üssüyle 120'den fazla hava meydanı bulunuyordu. Silahlı kuvvetlerin diğer birimlerinde olduğu gibi hava kuvvetlerinde de platform, eğitim ve doktrin anlamında SSCB'nin büyük bir hakimiyeti söz konusuydu. Ancak özellikle 1980-1988 İran-İrak Savaşı sürecinde Almanya, Fransa ve Çin gibi diğer ülkelerden de büyük çaplı uçak, helikopter ve silah sistemi alımları gerçekleştirildi.

Envanterdeki muharip uçakların büyük kısmı Sovyet üretimiydi. Bunlar arasında MiG-29 av – önleme; MiG-27, Su-22, Su-24 ve Su-25 taarruz; MiG-21 ve MiG-23 avcı – bombardıman uçakları yer

alıyordu. Ayrıca İran'la savaş sırasında Fransadan çok sayıda Mirage F1EQ savaş uçağı tedarik edilmişti. Atlas lazer hedef işaretleme podu ile Exocet gemisavar ve AS30L lazer güdümlü havadan yere füze ile donatılan Mirage F1'ler, Irak Hava Kuvvetleri'nin vurucu gücünün belkemiğini teşkil etmekteydi. Bu uçaklar, "Tanker Savaşları" adlı süreç boyunca Basra Körfezi'ndeki İran petrol tankerlerine Exocet gemisavar füzeleriyle çok sayıda saldırı düzenledi.

Körfez Savaşı sırasında ABD kaynaklarına göre Irak Hava Kuvvetleri 750-800 civarındaki uçağının 324 adedini kaybetti. Bunlardan 44 adedi hava muharebelerinde müttefik uçakları tarafından düşürüldü; 139 adedi imhadan kurtulmak için İran'a kaçtı (İran bu uçaklara savaş tazminatı olarak el koydu); 170 ila 200 civarında uçak da yerde imha edildi. Toplam 600 civarında olan korunaklı hangarların yarısından fazlası tamamen imha oldu. Sayısı 700 civarında olan pilotlarının 40 kadarı hayatını kaybetti.

Hava Savunma Şemsiyesi

Irak'ın Saddam Hüseyin döneminde balistik füzelerle birlikte en yoğun yatırım yaptığı alanlardan biri, entegre hava savunma sistemiydi. İsrail'in 1981 yılında Osirak nükleer tesisine düzenlediği saldırıdan sonra büyük önem verilen hava savunma sistemi, sekiz yıl süren savaşta katmanlardan oluşan bir yapıda inşa edildi. Bu şemsiyeyi kurma görevi, Fransız Thomson CSF firmasına verilmişti. KARI adı verilen bir komuta kontrol ve haberleşme sistemiyle yönetilen hava savunma ağı, farklı tip ve

performanstaki namlulu ve namlusuz hava savunma silah sistemlerini, erken ihbar ve atış kontrol radarlarını ülke çapında birbirine bağlayan ve stratejik hava savunma resmini oluşturan bir omurga işlevi görüyordu. 8.500'den fazla uçaksavar topçu sistemi ile 16.000'den fazla hava savunma füzesini idare eden KARI'nın bileşenleri, 1991 Körfez Savaşı'nın başından itibaren ilk hedefler arasındaydı: Savaş sonunda SA-2 ve SA-6 hava savunma füze sistemlerinin yaklaşık üçte biri, SA-8, SA-9 ve SA-13 sistemlerinin ise büyük kısmı ve komuta kontrol merkezlerinin yarısından fazlası imha edildi.

Savaşın sonra 33'ncü enlemin güneyi ile 36'ncı enlemin kuzeyini kapsayan uçuşa yasak bölge uygulaması kapsamında müttefik savaş uçakları 1991-2003 arasında Irak'ın arta kalan hava savunma tesis ve sistemlerini yavaş yavaş imha ettiler. Nitekim 2003'e gelindiğinde artık namlulu uçaksavar topları ve omuzdan ateşlenen uçaksavar füzeleri (MANPADS) haricinde kayda değer bir Irak hava savunma sistemi kalmamıştı.

2003 Sonrası Yeniden Yapılanma

İşgalin ardından 2003 Mayıs ayında tamamen lağvedilen Irak Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden kuruluşu ve yapılandırılması için, ABD, 7'nci Birleştirilmiş Müşterek Görev Kuvveti (Combinted Joint Task Force 7; CJTF7) ile bir çalışma başlattı. Bu kapsamda CJTF7, Irak Askerî Yeniden Yapılandırma Planı (Iraqi Military Reconstruction Plan) adlı bir çalışma hazırladı. Irak Silahlı Kuvvetleri'nin neredeyse baştan aşağıya tamamen ABD yapımı sistem, araç ve gereçle donatılmasını

öngören bu plan, işgalin hemen ertesinde kamu düzeninin tesisi ve 2004 yılında normal seviyede petrol üretiminin başlaması öngörülerine dayanmaktaydı.

Irak Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden kuruluşu kapsamında hava gücü başlangıçta Irak Ordu Hava Birlikleri adıyla kara kuvvetlerine bağlı bir birim olarak adlandırıldı. Kısa süre sonra kara havacılık için ayrı bir birlik kurulmasıyla bağımsız bir kuvvet komutanlığı olarak Irak Hava Kuvvetleri olarak teşkil edildi. CJTF7'nin hazırladığı hem platform tedarigi hem de personel ve komuta kontrol altyapısının kurulması bakımından son derece iddialı olan planın gerçekleştirilmeyeceği kısa sürede ortaya çıktı: 40 F-15 ve 160 F-16'nın alımını da içeren yol haritası için ne yeterli mali kaynak ne de personel mevcuttu.

Yeniden kuruluş faaliyetlerinde öncelik pilot eğitimine ve yerdeki birliklerin desteklenmesi için havadan nakliye kabiliyetine verildi. Bu kapsamda 2004 Aralık ayında Polonya'ya 20 adet W-3 ve 24 adet Mi-17 genel maksat helikopteri siparişi verildi. Bir yandan da Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Ürdün gibi ülkeler nakliye uçakları ve helikopterler hibe ettiler.

Yakın hava desteği ve keşif-gözetleme kabiliyetlerinin geliştirilmesi için ABD'den King Air 350 ile AGM-114 Hellfire güdümlü füzelerini de atabilen Cessna 208 Caravan genel maksat ve istihbarat uçakları temin edilmeye başlandı. Bir yandan da kara havacılığı için Saddam döneminde de genel maksat helikopter filosunun belkemiğini teşkil eden Mi-17'lerden alınmaya devam edildi: SIPRI verilerine göre 2005-2007 arasında Rusya'ya 50 adet Mi-17 ve türevi

genel maksat helikopteri; 2012-2013 arasında da 19 adet Mi-28N ve 24 adet Mi-35M taarruz helikopteri siparişi verildi. Öte yandan yine kara havacılığı için 2009 yılında Almanya'dan 24 adet EC635 ve ABD'den 27 adet Bell 407 silahlı hafif genel maksat/keşif helikopterleri alındı. Aynı yıl, hava kuvvetleri için ABD'ye 6 adet C-130J-30 Super Hercules nakliye uçağı ve 15 adet T-6A Texan II eğitim uçağı siparişleri verildi.

Sabit kanat muharip uçak gücünü yeniden kurmak isteyen Irak, bu maksatla 2008'den itibaren çeşitli alternatifleri değerlendirmeye başladı. Saddam döneminde kullanılmış olan Rus yapımı MiG ve Su serisi uçaklar ve Fransız yapımı Mirage F1'ler ilk gündeme gelen adaylardı. Ancak öncelikli tercih, ABD yapımı F-16 oldu. Bu kapsamda 2010 Eylül ayında iletilen resmî talebi, ertesi yıl ABD Savunma Bakanlığı'nın 18 adet F-16IQ olarak adlandırılan F-16 Block 52+ modeli uçak ve ilgili silah, görev sistemi ve yedek parça için 4,2 milyar dolarlık satış süreci başlatması takip etti. Aynı yıl Aralık ayında ilave 18 adet F-16IQ için de 2,3 milyar dolarlık bir satış için süreç başladı. Iraklı pilotların ve yer personelinin eğitimi de, ABD Hava Kuvvetleri'nin Arizona eyaletindeki Tucson'da bulunan hava üssünde başladı. Irak için üretilen ilk F-16IQ 2014 sonunda Arizona'daki pilotlara teslim edildi ve 2015 Nisan ayında ana üssü olan Balad'a ulaştı. Irak, F-16'larla birlikte havadan yere AGM-65 Maverick güdümlü füzeleri ve Paveway lazer güdümlü bombaları da teslim aldı. Irak'ın F-16 alımında dikkat çeken bir husus, bu uçakların aviyonik ve silah kabiliyeti açısından en güncel F-16 versiyonu olan

Block 50/52'lerden düşük seviyede olmaları.

F-16'ya ilaveten Irak, ileri jet eğitim ve hafif taarruz görevleri için 2012'de Çek Cumhuriyeti ile dört adedi Çek Hava Kuvvetleri stoklarından olmak üzere 28 adet L-159 tipi uçak için 1 milyar dolarlık bir anlaşmaya varmıştı. Ancak müzakereler sonunda 2014 yılında depolardaki 12 uçak için 200 milyon dolarlık bir sözleşme imzalandı. Bu arada da Güney Kore ile 2013 Aralık ayında T-50 ileri jet eğitim ve taarruz uçağının T-50IQ olarak adlandırılan modeli için 1,1 milyar dolarlık bir sözleşme imzalandı. L-159'ların ilki Kasım 2015, T-50IQ'ların ilki de Mart 2017'de hizmete girdi.

İŞİD ile Mücadele

İŞİD'in 2014 yılında ülkede ardi ardına kazandığı bölgeler ve hızla gücünü artırması, özellikle Musul'u kolayca ele geçirmesi, Irak ordusu üzerinde büyük bir şok etkisi yarattı. Örgütün geniş bölgeleri ele geçirdiği 2014 Yaz döneminde Irak ordusunun temel hava gücü, kara havacılığının genel maksadı ve hafif taarruz helikopterleri ile sınırlıydı: ABD'den yalnızca tek bir F-16IQ teslim alınmıştı ve bunun dışında bir miktar King Air 350ISR istihbarat ve Cessna 208 Caravan silahlı hafif genel maksat uçağı bulunuyordu. Az sayıdaki hassas güdümlü Hellfire füze stokları bir iki hafta içinde tükenmişti.

Bu durum üzerine Irak, acilen alternatif kaynaklardan süratli bir şekilde platform ve mühimmat tedariki arayışlarına başladı. Bu kapsamda öncelikle, Saddam döneminde yoğun olarak kullanılan ve dolayısıyla pilot ve teknisyen eğitim ihtiyacı en az olan platformlar üzerinde yoğunlaşıldı. Kısa süre

içinde Rusya, Belarus ve İran'dan ikinci Suhoi Su-25 tipi taarruz uçakları temin edildi. Yer birliklerinin yakın hava desteklerinin sağlanması için tasarlanmış, zırh korumasına sahip bu uçaklardan 21 adet satın alındı. Bu alımın ironik yanı, İran'dan gelen uçakların bir kısmının Körfez Savaşı sırasında imhadan kurtulmak için bu ülkeye kaçan Irak uçakları olması idi. Su-25'ler 2014 Temmuz ayında hizmete girer girmez İŞİD'le mücadelenin hava cephesinde yoğun olarak kullanılmaya başladı.

İŞİD'le mücadelede yer birliklerinin ihtiyaç duyduğu anlık istihbarat ve ateş desteği için de insansız hava araçlarının (İHA) temini gündeme geldi. Bu kapsamda herhangi bir siyasi kısıtlamaya sahip olmayan, buna karşılık düşük maliyet ve yüksek etkinlik vaat eden Çin platformları öne çıktı. Çok kısa süre içinde 4 sistem CH-4B İHA, AR-1 güdümlü füzeleri ve FT-9 güdümlü bombalarıyla birlikte hizmete alındı ve etkin biçimde kullanıldı. CH-4B'ler, özellikle Felluce ve Musul'daki İŞİD ana üsleri ve depolarının tespiti ve imhasında görev aldı.

Değerlendirme

Saddam sonrası dönemde Irak önce İŞİD ve ardından Kürt Bölgesel Yönetimi'nin bağımsızlık referandumu olmak üzere iki ciddi dönüm noktası atlattı. İŞİD ile mücadele, Irak ordusu için kanlı ve ağır bir sınav oldu. Başlangıçtaki utanç verici hezimetler, ABD desteği ve alınan platformların etkili kullanımı ile telafi edilerek kademeli ve görece ağır ilerleyen bir zafere dönüştü. Tüm bu süreç, genel olarak Irak Silahlı Kuvvetleri'nin, özelden ise hava kuvvetlerinin teşkilatlanma, eğitim ve donatımını asimetrik

harp ve terörizmle mücadele odaklı bir yapıda şekillendirdi. Dolayısıyla Irak Hava Kuvvetleri halen, yer birliklerinin ateş desteği, taarruz, keşif-gözetleme ve nakliye ağırlıklı bir yapıya sahip bulunuyor. Irak'ın hava sahasının güvenliği ve kontrolü bakımından etkinliği ve yeterliliği oldukça kısıtlı.

Her ne kadar silahlı kuvvetlerin ve hava kuvvetlerinin eğitim ve doktrini esas olarak ABD etkisi altında ise de son yıllarda gerek artan İran nüfuzu, gerekse kaynak çeşitlendirme ihtiyacı nedeniyle Rusya ve Çin gibi ülkelerin platform ve malzeme sağlayıcısı olarak öne çıkmaya başladığı görülüyor. Anılan ülkelerin siyasi ilişkilerinin gelişmesine paralel olarak, hava kuvvetleri gibi yüksek bütçeli ihtiyaç kalemlerine sahip bir birim için bu ülkelerin önümüzdeki dönemde yerlerini sağlamlaştırması, yeni satışlar yapmaları beklenebilir. Dönemin Irak Başbakanı Nuri el-Maliki'nin, İŞİD'in ilerlemeye başladığı 2014 Haziran'ında ABD'nin istihbarat paylaşımı ve uçakların teslimindeki yavaşlığından şikâyet etmesi ve hemen ardından Rusya ile İran'dan ikinci el Su-25'lerin alınması bu bağlamda dikkat çekicidir.

Irak Hava Kuvvetleri, 2003 öncesi dönemde balistik füze programlarıyla birlikte Saddam Hüseyin'in en büyük önem verdiği güç unsuruydu. Yeni Irak'ın ise, ülkenin varlığına büyük bir tehdit teşkil etmiş olan İŞİD ile mücadelede en önemli silahlarından biri oldu. Gücü ve etkisi 25 sene önceki sefine kıyasla oldukça mütevazı olsa da, özellikle asimetrik harp ve terörle mücadelede elde etmiş olduğu tecrübe dikkatle incelenmeyi hak etmektedir. ○

Savunma Politikaları Araştırmacısı